

Sanoat korxonalarida inson salohiyatini rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari

Gulruh Djumanazarovna Xasanova
Shahzoda Sherali-qizi Nishonova
Buxoro davlat texnika universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada sanoat korxonalarida inson salohiyatini rivojlantirish mexanizmlarini tahlil qilish va ularni takomillashtirish yo'llari to'g'risida bayon etilgan. Maqolada Buxoro viloyati misolida sanoat tarmoqlarining ahamiyati, xodimlar salohiyatini rivojlantirishning asosiy omillari, shuningdek, malaka oshirish, motivatsiya tizimlari va ish sharoitlarini yaxshilash kabi sohalaridagi takliflar o'z ifodasini topgan. Shuningdek maqolada sanoat tarmoqlari va xodimlarning samaradorligini oshirish bo'yicha amaliy tavsiya berilgan.

Kalit so'zlar: inson salohiyati, sanoat korxonalari, malaka oshirish, motivatsiya tizimi, ish sharoitlari, ijtimoiy kompetensiya, ta'lim va rivojlanish, sanoat samaradorligi, iqtisodiy rivojlanish, shaxsiy muvaffaqiyat

Ways to improve human capacity development mechanisms in industrial enterprises

Gulruh Djumanazarovna Khasanova
Shahzoda Sherali-qizi Nishonova
Bukhara State Technical University

Abstract: This article describes the analysis of mechanisms for developing human potential in industrial enterprises and ways to improve them. The article presents the importance of industrial sectors, the main factors for developing personnel potential, as well as proposals in such areas as professional development, motivation systems and improving working conditions, using the example of the Bukhara region. The article also provides practical recommendations for improving the efficiency of industrial sectors and employees.

Keywords: human potential, industrial enterprises, professional development, motivation system, working conditions, social competence, education and development, industrial efficiency, economic development, personal success

Inson salohiyati - bu shaxsning o'zining bilim, ko'nikma, qobiliyat, ijtimoiy va psixologik resurslarining jamlanmasi sifatida ta'riflanadi. Inson salohiyati nafaqat

o'zini anglash, balki jamiyatda samarali faoliyat ko'rsatish, muammolarni hal etish, yangi bilimlarni egallash va o'z imkoniyatlarini maksimal darajada rivojlantirish qobiliyatidir. Inson salohiyatini rivojlantirish esa, - bu insonning barcha imkoniyatlarini, ayniqsa, kasbiy va shaxsiy qobiliyatlarini oshirish, ularning to'liq potentsialini amalga oshirish jarayonidir. Bu jarayon nafaqat individual o'sishni ta'minlash, balki jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy farovonligini oshirishga ham xizmat qiladi.

Inson salohiyatini rivojlantirishning asosiy elementlari quyidagilardan iborat (1-chizma):

1. Ta'lim va malaka oshirish: Inson salohiyatini rivojlantirishning asosi ta'lim va malaka oshirishda yotadi. Ta'lim orqali shaxs yangi bilimlarga ega bo'lib, qobiliyatlarini rivojlantiradi. Malaka oshirish, ayniqsa, kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur.

2. O'z-o'zini anglash va motivatsiya: Insonning o'z salohiyatini rivojlantirishida o'zini anglash (self-awareness) va ichki motivatsiya muhim o'rin tutadi. O'z salohiyatini anglagan shaxs o'zining kuchli va zaif tomonlarini biladi, bu esa undan samarali foydalanishga yordam beradi.

3. Psixologik barqarorlik va emotsional intellekt: Shaxsning emotsional intellekti va psixologik salohiyati uning ijtimoiy muvaffaqiyatlari va professional faoliyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Stressni boshqarish, hissiy holatni nazorat qilish va muammolarni mantiqiy tarzda yechish qobiliyati inson salohiyatining muhim jihatlaridir.

1-chizma. Inson salohiyatini rivojlantirishning asosiy elementlari

4. Jismoniy salomatlik: Inson salohiyatini rivojlantirish uchun jismoniy salomatlik muhimdir. Jismoniy holat yaxshi bo'lganida, shaxs ko'proq energiya, yangiliklarga ochiqlik va yuqori motivatsiya bilan ishlashga tayyor bo'ladi.

5. Ijtimoiy kompetensiya: Ijtimoiy munosabatlar, liderlik qobiliyatlari, jamoada ishlash va konfliktlarni hal qilish qobiliyatlari ham inson salohiyatining rivojlanishiga yordam beradi. Insonning boshqa odamlar bilan ishlash, o'zini jamiyatda to'g'ri tutish qobiliyati uning ijtimoiy muvaffaqiyatini oshiradi.

6. Insonning maqsad va vazifalari: Har bir insonning o'z maqsadlari va hayotga bo'lgan qarashlari mavjud. O'z maqsadlarini aniq belgilash va ularga erishish uchun zarur bo'lgan strategiyalarni ishlab chiqish ham salohiyatni rivojlantirishga yordam beradi.

Inson salohiyatini rivojlantirishning ahamiyati quyidagilardan iborat:

1) Iqtisodiy taraqqiyot: Inson salohiyatining rivojlanishi jamiyatning umumiy iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shadi. Yaxshi ta'lim olgan, malakali va motivatsiyalangan ishchi kuchi iqtisodiyotning samarali ishlashiga yordam beradi.

2) Samaradorlikning oshishi: Yaxshi rivojlangan salohiyatga ega bo'lgan xodimlar, ayniqsa sanoat va ishlab chiqarish sohalarida, samaradorlikni oshirishi mumkin. Bu esa korxonalar va tashkilotlar uchun daromadlarning oshishiga olib keladi.

3) Ijtimoiy farovonlik: Shaxsning salohiyatini rivojlantirish nafaqat uning o'ziga, balki jamiyatga ham foyda keltiradi. O'qimishli va psixologik jihatdan barqaror shaxslar jamiyatda o'zaro yordam, hamkorlik va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda faol rol o'ynashadi.

4) Shaxsiy muvaffaqiyat: Inson salohiyatini rivojlantirish har bir shaxsning o'zining shaxsiy maqsadlariga erishishiga yordam beradi. O'ziga bo'lgan ishonch, yangi imkoniyatlarga ochiqlik, o'zini o'stirish imkoniyatlari - bularning barchasi insonning shaxsiy muvaffaqiyatiga olib keladi.

Sanoat sektori mamlakatning iqtisodiy taraqqiyotida muhim o'rin tutadi. Xususan, Buxoro viloyatida sanoatning rivojlanishi va bu jarayonda inson salohiyatining o'rni kattadir.

Buxoro viloyati iqtisodiyoti uchun sanoat sohalarining o'rni katta. Ushbu viloyatda asosiy sanoat tarmoqlari quyidagilardan iborat:

✚ Kimyo sanoati

✚ Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash

✚ Energetika sektori

Buxorodagi sanoat korxonalarining samaradorligini oshirish uchun inson resurslarining samarali boshqarilishi zarur.

1-jadval

Buxoro viloyatidagi asosiy sanoat tarmoqlarining rivojlanish ko'rsatkichlari (2022-2024 yy.)

Yil	Kimyo sanoati (ishchilar soni)	Qishloq xo'jaligi (ishchilar soni)	Energetika (ishchilar soni)	Ishlab chiqarish hajmi (mln so'm)
2022	1500	1200	800	20,000
2023	1600	1250	850	25,000
2024	1700	1300	900	30,000

1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, barcha sanoat tarmoqlarida o'tgan yillarga nisbatan 2024 yilda ko'rsatkichlar o'sgan.

2-jadval

Buxoro viloyatidagi sanoat korxonalarida ishlayotgan xodimlarning malakasi va ish haqi (2022-2024 yy.)

Yil	Kimyo sanoati (malakali xodimlar)	Qishloq xo'jaligi (malakali xodimlar)	Energetika (malakali xodimlar)	O'rtacha ish haqi (so'm)
2022	800	500	350	3,500,000
2023	850	550	400	4,000,000
2024	900	600	450	4,500,000

2-jadval ma'lumotlaridan quyidagilarni ta'kidlash mumkin:

✓ Kimyo sanoati: 2022 yildan 2024 yilgacha kimyo sanoatida malakali xodimlar soni 800 dan 900 ga oshdi. Ish haqi ham sezilarli darajada o'sgan.

✓ Qishloq xo'jaligi: Qishloq xo'jaligida malakali xodimlar soni o'sib, ish haqi ham oshdi, ammo o'rtacha ish haqi kimyo va energetika sohaslaridan past.

✓ Energetika sektori: Energetika sohasida malakali xodimlar soni oshdi va ish haqi ham yuqori ko'rsatkichlarga yetdi.

Sanoat korxonalarida ishlovchi xodimlar soni yil davomida qanday o'zgarishini ko'rsatish muhim. Xodimlar sonining ortishi yoki kamayishi ishlab chiqarish samaradorligi, malaka oshirish va boshqa faktorlar bilan bog'liq.

3-jadval

Xodimlar soni va ularning malakasi (2022-2024 yy.)

Yil	Kimyo sanoati (ishchilar soni)	Qishloq xo'jaligi (ishchilar soni)	Energetika (ishchilar soni)	Yangi xodimlar (hammasi)
2022	1500	1200	800	3,500
2023	1600	1250	850	3,700
2024	1700	1300	900	3,900

3-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, 2022 yildan 2024 yilgacha kimyo sanoatidagi xodimlar soni 1500 dan 1700 gacha oshdi, bu esa sanoat tarmog'ining rivojlanishi va yangi investitsiyalarni o'z ichiga olganligini ko'rsatadi. Energetika sektorida xodimlar soni har yili o'sgan, ammo qishloq xo'jaligi sektori boshqa tarmoqlarga nisbatan sekin rivojlanmoqda.

Sanoat korxonalarida ishlayotgan xodimlarning ish haqi va ish sharoitlari yillik tahlilini amalga oshirish zarur. Bu ko'rsatkichlar inson salohiyatini rivojlantirishning asosiy omillari hisoblanadi.

4-jadval

O'rtacha ish haqi va ish sharoitlari (2022-2024 yy.)

Yil	Kimyo sanoati (o'rtacha ish haqi) so'm	Qishloq xo'jaligi (o'rtacha ish haqi) so'm	Energetika (o'rtacha ish haqi) so'm	Ish sharoitlari (baholash)
2022	3,500,000	2,800,000	4,200,000	Yaxshi
2023	4,000,000	3,000,000	4,500,000	O'rta
2024	4,500,000	3,200,000	5,000,000	Yaxshi

4-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, ish haqi ko'rsatkichi yil sayin ortib borgan, ayniqsa kimyo va energetika tarmoqlarida. Ish sharoitlari: 2023 yilda ish sharoitlari o'rtacha baholangan, ammo 2024 yilda ularning yaxshilanishi kuzatilgan, bu esa xodimlarning samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Xodimlarni motivatsiya qilish va rag'batlantirish tizimining samaradorligini o'lchash maqsadga muvofiq. Motivatsiya va rag'batlantirish mexanizmlari ishlab chiqarish va ishchilar faoliyatini qanday yaxshilashini ko'rsatish mumkin.

5-jadval

Motivatsiya va rag'batlantirish tizimlarining samaradorligi (2022-2024 yy.)

Yil	Motivatsiya tizimi (yangi rag'batlantirish)	Rag'batlantirish (bonus va mukofotlar)	Ishchilar qoniqishi (%)
2022	Bonuslar va mukofotlar 5%	10%	70%
2023	Bonuslar va mukofotlar 10%	15%	75%
2024	Bonuslar va mukofotlar 15%	20%	80%

5-jadval ma'lumotlaridan quyidagilarni ta'kidlash mumkin:

▪ Motivatsiya tizimi: 2024 yilga kelib, bonuslar va mukofotlar tizimi sezilarli darajada oshdi. Bu o'z navbatida xodimlarning ish faoliyatiga bo'lgan qoniqishni oshirdi.

▪ Ishchilar qoniqishi: Ishchilar qoniqishi 2022 yilda 70% ni tashkil etgan bo'lsa, 2024 yilga kelib 80% ga oshgan, bu rag'batlantirish va motivatsiya tizimlarining samaradorligini ko'rsatadi.

Buxoro viloyatidagi sanoat korxonalarida ishlab chiqarish samaradorligini o'lchash, iqtisodiy samaradorlik va ishlab chiqarilgan mahsulotlar hajmi bo'yicha tahlil qilish zarur.

6-jadval

Ishlab chiqarish Samaradorligi (2022-2024 yy.)

Yil	Kimyo sanoati (ishlab chiqarish hajmi) mln so'm	Qishloq xo'jaligi (ishlab chiqarish hajmi)	Energetika (ishlab chiqarish hajmi)
2022	20,000	15,000	18,000
2023	25,000	18,000	20,000
2024	30,000	22,000	25,000

6-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, ishlab chiqarish hajmi 2022-2024 yillar davomida ortib borgan. Kimyo sanoati va energetika sektori o'sishning yuqori sur'atlarini ko'rsatgan. Qishloq xo'jaligini qayta ishlash sohasida ham o'sish kuzatilgan, ammo sanoat tarmoqlariga qaraganda pastroq.

Sanoat korxonalarida inson salohiyatini rivojlantirishni yanada takomillashtirish uchun ishlab chiqilgan bir nechta asosiy mexanizmlarni taklif etamiz:

► Ta'lim va malaka oshirish dasturlari: Sanoat korxonalarida malakali mutaxassislarni tayyorlash va ularning kasbiy ko'nikmalarini oshirish uchun maxsus ta'lim dasturlari tashkil etilishi kerak. Buxoro viloyatida bu borada amaliy kurslar va treninglar yo'lga qo'yilishi kerak.

► Motivatsiya tizimlarini takomillashtirish: Ishchilarni rag'batlantirish va motivatsiya tizimini kuchaytirish uchun rag'batlantiruvchi tizimlar, bonuslar va ijtimoiy yordam dasturlari joriy etilishi zarur. Buxorodagi sanoat korxonalarida bu mexanizmni rivojlantirish ishchilarning samaradorligini oshiradi.

► Ish sharoitlarini yaxshilash: Sanoat korxonalarida ishlash sharoitlarini yaxshilash, xavfsizlikni ta'minlash va sog'lom ish muhitini yaratish orqali xodimlarning salohiyatini oshirish mumkin. Buxorodagi sanoat korxonalarida ish sharoitlarini tahlil qilib, ularni takomillashtirish yo'llari ko'rib chiqilishi kerak.

► Sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish: Xodimlarning jismoniy va psixologik salomatligini qo'llab-quvvatlash, sport va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish orqali umumiy salohiyatni oshirish mumkin.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, xulosa sifatida shuni ta'kidlash mumkinki, inson salohiyatini rivojlantirish - bu murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u ta'lim, malaka oshirish, psixologik barqarorlik, jismoniy salomatlik va ijtimoiy kompetensiyani o'z ichiga oladi. Har bir insonning salohiyatini to'liq amalga oshirish jamiyatda umumiy taraqqiyotga, iqtisodiy rivojlanishga va shaxsiy muvaffaqiyatlarga olib keladi. Shuning uchun inson salohiyatini rivojlantirish uchun har tomonlama yondashuv zarur.

Buxoro viloyatidagi sanoat korxonalarida inson salohiyatini rivojlantirish uchun yuqorida keltirilgan mexanizmlarni takomillashtirish zarur. Bu orqali nafaqat korxona samaradorligi oshadi, balki xodimlar o'rtasida yuqori motivatsiya va ish qoniqishi ham yuzaga keladi. Sanoat tarmoqlarida ishlovchi xodimlar uchun malaka oshirish va motivatsiya tizimlarini rivojlantirish bo'yicha qator amaliy takliflar ishlab chiqish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shayxov, R. Sanoat korxonalarida inson salohiyatini rivojlantirish*. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi nashriyoti, 2022 y.
2. Abdurahmanov, I. Ishchi kuchining malakasi va ish sharoitlari: iqtisodiy tahlil va takliflar. Buxoro viloyati statistika boshqarmasi nashriyoti, 2021y.
3. Qodirov, T. Sanoat sektorida ishchi kuchining samaradorligini oshirish usullari. Journal of Economic Development, 12(3), 15-25. 2023 y.

4. Jumaniyozov, M. Buxoro viloyatidagi sanoat korxonalari: rivojlanish tendensiyalari va inson salohiyatining roli. Buxoro universiteti nashriyoti, 2020 y.
5. Mustafayev, F. Inson resurslarini boshqarish va rivojlantirish strategiyalari. Tashkent: O'zbekiston iqtisodiyoti va menejmenti akademiyasi, 2022 y.
6. OECD. Labour Market and Skills Development: Global Trends and National Approaches. Organization for Economic Cooperation and Development, Paris. 2023 y.
7. Akramov, S. Motivatsiya tizimlari va rag'batlantirish mexanizmlari: sanoat korxonalari misolida. Sanoat va iqtisodiyot jurnali, 34(1), 40-50. 2021 y.
8. Xolmatov, S., & Tursunov, A. Inson salohiyatini rivojlantirishda ta'limning ahamiyati. Ta'lim va ijtimoiy taraqqiyot, 9(2), 22-28. 2023 y.
9. Rahmonov, U. Buxoro viloyatidagi sanoat va agrar sektorlarining o'sish dinamikasi. Buxoro viloyati statistika boshqarmasi. 2022 y.
10. World Bank. Uzbekistan: Economic and Industrial Development Review. Washington, D.C. 2024 y.